

Gion Zsófia:

Betekintés a kulisszák mögé: A *Kommunikációs terek* című kötetről

Minden bizonnyal egy olyan folyamat veszi kezdetét a *Kommunikációs terek* című kötet megjelenésével, amely felettebb üdvözítő a kommunikáció és média tudományára nézve. Egyfelől azért, mert a jövőbeli sorozat első kötete a kommunikáció tudományos berkekben való elismerését támogatja azáltal, hogy kézzelfoghatóvá teszi, mit is jelent ma a kommunikációkutatás. Másfelől azért, mert egyúttal arról is lerántja a leplet, mennyi mindent is jelenthet ma a kommunikációkutatás. E kötet olyan, mint a leves: sokféle összetevőből áll, vannak olyanok, amelyek nélkül nem működne, és vannak olyanok, amelyek csupán a karakteréhez tesznek hozzá. De egyik sem hiányozhat belőle, hogy pont jó legyen az íze.

A *Kommunikációs tereket* szerkesztő András Hanga a Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSz) Kommunikáció- és Médiatudományi Osztályának (KMO) elnöke, a Budapesti Corvinus Egyetem Társadalmi Kommunikáció Doktori Iskola (TKDI) PhD-hallgatója. Róla és másik 15 szerzőtársáról is elmondható, hogy közvetlen vagy közvetett kapcsolatot táplál a DOSz-szal és a doktori iskolával. Az, hogy a szerzők a Horányi Özséb nevével fémjelzett iskola egykori vagy mai növendékei, az egyes szövegek koherenciáját tekintve is érzékelhető. És itt a koherencia jó értelemben nyilvánul meg, nem dogmatikus módon. Az egység nem az írások tartalmában, hanem azok stílusában érhető tetten: abban, ahogyan a szerzők egyénisége kibontakozik, akár kutatási témájukhoz szorosan kapcsolódó tanulmányról, akár recenzióról legyen szó. Egyfajta inverz koherencia ez: épp a szabadság adta sokszínűség fűzi össze a különböző írásokat. Egyvalami azonban közös bennük, mégpedig az, hogy mindegyik megközelítés a kommunikáció diszciplínáját szolgálja. Éppen annak sokrétű mivolta látszik tükröződni a szerzők sokféle megközelítésében, abban, hogy hányféleképpen lehet értekezni róla.

A *Kommunikációs terek* – ahogyan a cím is explicit módon mutatja – a kommunikációtudomány határait jelöli ki terepéül. Multi- vagy méginkább interdiszciplináris tudományról lévén szó, határokról talán nem is releváns beszélni. Inkább azt a közös nevezőt érdemes meghatározni, amely mentén diszkretizálhatóvá válik a kommunikációtudomány területe, ez pedig nem más, mint a problémamegoldás, amely kontextust teremt az egyes tanulmányoknak. „Ez a konstitutív állapot az emberi élet minden apró részletében kereshető és a kommunikációtudománnyal foglalkozó szakemberek – jelesül a DOSz tagjai is – keresik ennek az állapotnak a nyomait” (7. o.).

A kötet, ahogy az a szerkesztő előszavában is explicit módon megjelenik, hagyományteremtő céllal jött létre. A Doktoranduszok Országos Szövetségének Kommunikáció- és Médiatudományi Osztálya 2014 szeptemberében alakult. A *Kommunikációs terek* feladatának tekinti az elmúlt egy év tudományos tevékenységéről diszkusszálni, ilyenféleképpen a „Tanulmányok” című fejezete a DOSz szervezésében megvalósult 2015-ös „Tavaszi Szél” konferencián elhangzott előadásokból is merít. A hagyományteremtés egyszerre két célban érhető tetten: a KMO éves eredményeinek közzététele mellett egy olyan missziót is megfogalmaz a szerkesztő, miszerint a kötetrel egyúttal népszerűsíteni, legitimálni is kívánja a hazánkban gyakran méltatlanul alábecsült kommunikációtudományt.

Valóban, a hitelesítés egyik leginkább célratörő módja, ha fórumra emeljük a tudományos eredményeket, ha diskurzus folyik a kommunikációkutatásról. Teszi ezt egyébként számos kötet, mint a nemrégiben megjelent *Konstruált világok*¹ vagy a Horányi-tanítványok értekezéseit összefűző, *A kommunikatív állapot*² című kötet. Mindben neves vagy kevésbé ismert, de szakmájában elismert kutató, professzor írásai, legújabb eredményei tárulnak az olvasó elé, de mint az tapasztalható, e tanulmányok nyomtatásban való megjelenése nem hozott eddig áttörést a kommunikáció diszciplínájának hitelességét illetően. Természetesen egy vagy akár több hasonló jellegű kötet önmagában nem fogja

1 Demeter Márton, szerk. (2014): *Konstruált világok – A jelenségek kommunikatív leírása*. Budapest: Typotex.

2 Bajnok Andrea & Korpács Márta & Milován Andrea & Pólya Tamás & Szabó Levente, szerk. (2012): *A kommunikatív állapot – Diszciplináris rekonstrukciók*. Budapest: Typotex.

kiváltani a tudomány méltóságát, de –részesedvén az arról folyó diskurzusban–, lépést tesz a diszciplína hitelesítése, tudományos berkekben való legitimálása felé. Mindazonáltal meg kell jegyezni, a szerkesztő nem is álmodhat többről, mint hogy kötete a társdiszciplínák művelőihöz elér. Célközönségét tekintve szűk réteget, kutatókat, tudományos tevékenységet művelőket szólít meg, így közvéleményformáló erővel aligha bír. Azonban célját – hogy a szakma gyökeret eressen – a diszkusszióban való részvétel által érvényesíteni képes.

Amiben az András Hanga szerkesztette tanulmányfűzér újat mutat akár a Demeter-féle kötethez, akár *A kommunikatív állapothoz* képest, az az, hogy a jelen kötetben jellemzően fiatal kutatók publikációi olvashatók. Olyan frissesség ez, amely túlmutat a szerzők életkorán. Még meg nem írt disszertációk részletei, frissen megjelent kötetek recenziói, új empirikus kutatások kerülnek napvilágra. Vadonatúj nézőpontok, a doktori iskola növendékeinek kísérletei, amelyekből a jövőben akár doktori disszertáció is kerekedhet, de amelyeket akár el is vethetnek. A kötet által betekintést lehet nyerni a kulisszák mögé, láthatóvá válik, milyen megközelítések nyernek teret, ha a szabad kutatói munka lehetősége megadatik. Érezhető, hogy a szándék az egyes írások mögött nem ugyanaz, mint a szakma nagyjait összegyűjtő kötetek szerzői esetén. *A Kommunikációs terek* új, friss perspektívát tár az olvasó elé.

Szerkezeti felépítését tekintve a kötet három fejezetre oszlik: a „Műhelybeszélgetések” című fejezet a DOSz KMO műhelybeszélgetéseinek elhangzott professzori előadások írásbeli változatát, a „Tanulmányok” című, a kötet legterjedelmesebb fejezete az osztály tagjainak 2015-ös kutatásait bemutató írásokat, a „Recenziók” című fejezet pedig a fiatal kutatók szakmai érdeklődését tükröző könyvismertetéseket tartalmazza.

A Kommunikációs terek egyszerre olvasható tanulmányonként és lineárisan. Az utóbbi abból a szempontból talán előnyösebb, hogy tudatos szerkesztői munka áll az egyes írások sorrendje mögött. Kimondottan erős koherencia ugyan nem figyelhető meg, de mindenképp kirajzolódik egy ív, amely mentén a tanulmányok összefűzhetőek.

Ez az ív a hírpreferencia vizsgálatával kezdődik, majd az első két fejezetet összekötve három olyan írás következik, amely a kulturális kommunikáció egy-egy aspektusát tárja fel: két erdélyi és egy kelet-magyarországi vonatkozású. Ezután hirtelen ugrás következik a marketingkommunikáció, majd a médiapiac területére; ezeket a közösségi médiahasználattal a hálózati kommunikációt bemutató *startupokról* értekező írás köti össze. Végül a tanulmányok sorát egy makrogazdasági szemantikai vizsgálat és a kommunikáció asszertív jellegét hangsúlyozó orvos–beteg-interakciókkal foglalkozó értekezés zárja. Ezt követi egy olyan, a közelmúltban megjelent, kommunikációtudománnyal kapcsolatos könyvekből való merítés, amely a békekutatástól a kulturális emlékezet, a posztmodern hozta társadalmi változások, a médiával kapcsolatos kutatások, a technodeterminizmus, az új média demokratikus jellegének és a gazdaság fejlődéstörténetének feldolgozásán keresztül az új társadalmi elvárások kultúrkritikai megközelítéséig számos témakört ölel fel.

A széles spektrumból való témaválasztás maga után vonja a megközelítési metódusok különbözőségét is. Olvashatunk olyan tanulmányt, amely már létező elméletek új kontextusba helyezésével rántja le a leplet egy-egy jelenségről; például Kósa István *A szelektív válogatáselmélet* című írásában a társas összehasonlítás elméletét fűzi össze a hírszelekció vizsgálatával; ilyen Nagy Ágnesnek a makrogazdaságtani kifejezések értékelését szolgáló szemantikai orientációkutatása is. Továbbá empirikus kutatások eredményeivel találkozhatunk: a romániai sajtóban megjelenő nemzeti identitás kérdéskörét vizsgáló András Hanga érdekes ellenpontra világít rá a Nemzeti Összetartozás Napjának magyar és román fogadtatásával kapcsolatban; Pelle Veronika pedig egy meglehetősen nagy volumenű kutatás eredményeit tárja elénk a médiatudatosság kapcsán. Találkozhatunk olyan gondolat kísérletekkel, mint Szondy Réka *Eladhatjuk-e a társadalmi célokat úgy, mint a szappant?* című tanulmányában a CSR-marketingstratégia fogyasztószempontú megközelítése és a hitelesség perspektívájából való újraértelmezése, Tóth Judit Gabriella kulturális emlékezet és kollektivitás kapcsolatát boncolgató írása, és Balogh Andrea az orvos-beteg kommunikáció sikerességéért felelős kommunikációs tényezőket bemutató tanulmánya. Leíró elemzést is tartalmaz a kötet: a fizetős online sajtó lehetőségéről nyújt helyzetjelentést Vékey Zoltán, valamint a *startupok* és a hálózatosodás összefüggéseit taglalja Csorba Zsuzsanna, illetve Ilyés Zoltán a nemzeti identitás rituális megnyilvánulásairól értekezik.

Amennyiben a kutatói tevékenységről beszámoló tanulmányok nem festenek kielégítő képet a kommunikáció- és médiakutatás jelen helyzetéről az érdeklődő olvasó számára, úgy e diszciplínához – helyenként meglepően áttételes módon – kapcsolódó kötetek recenziói nyújthatnak további útmutatást. A nyolc értékelő írás között nemcsak a témaválasztásban, hanem az egyes írások kidolgozottságában is tetten érhető a sokrétűség. Egyes recenziók – éppenhogy eleget téve a recenzeálás tartalmi követelményeinek – az adott mű tartalmi bemutatására szorítkoznak,

mások üdítő kivételként helyezik a művet diszciplináris kontextusba, és értékelik annak társadalomfilozófiai, szociológiai vagy éppen médiatörténeti vonatkozásait. És ugyancsak vannak kritikus felhangú írások is, amelyek tapintatosan marasztalják el a szerzőket szubjektív megközelítésük vagy éppen hiányos szakirodalmi hivatkozásuk miatt.

Ahogy arra már a fentiekben is utaltam, a *Kommunikációs terek* elsősorban a kommunikáció- és médiatudományban tevékenykedő, valamint a társdiszciplínákban tudományos tevékenységet folytató kutatókat szólítja meg. Egy fiatal, PhD-s kutató megannyi példát, ötletet, látásmódbeli inspirációt kaphat a kötettől, de az idősebbek, a szakma „öreg rókái” számára is okozhat meglepetést a *Kommunikációs terek* forgatása: épp azért, mert friss gondolatokkal, a legújabb hazai kutatási eredményekkel, új megközelítésekkel, fiatal(os) rálátással és töretlen lelkesedéssel összeállított tanulmányokkal találkozhatnak.

Üdítő színfoltja ez a magyar kommunikációkutatásnak, még akkor is, ha helyenként a kommunikációs aspektus majdhogynem teljességgel hiányzik a szövegekből. Ez kissé a koherencia rovására megy. Azonban lássuk be, egy tanulmánykötet akarva-akaratlanul is tartalmaz olyan összetevőket, amelyek csupán indirekt módon felelősek az összhatásért.

A paletta, amelyből a kommunikációkutatók meríthetnek, meglehetősen színes, amint az a mód is, ahogyan az egyes témakörökhöz nyúlni lehet. Egyes írások esetén kifejezetten szórakoztató az a hangvétel, stílus, amelyben és ahogyan a témát feldolgozza a szerző. Felmerül a kérdés, hogy ez vajon a kommunikációtudomány sajátossága, vagy más diszciplínák művelői is ilyen jól értenek a szóforgatáshoz? Kifejezetten üdítő élmény olyan írásokat olvasni, amelyek mellett, hogy komoly háttértudással és szakmai felkészültséggel számolnak be tudományos eredményekről, még magukkal ragadó stílusukkal is lehengerlik az olvasót. Ez olyan jellemző, amelynek erősítésével nemcsak a kommunikációtudományt, hanem a tudományos szférát általában is hatékonyabban lehetne népszerűsíteni.

Horányi Özséb rövid bevezetőjében felhívja a figyelmet arra, milyen fontossággal is bír az az erőfeszítés, amelynek a *Kommunikációs terek* című kötetet forgatva magunk is tanúi lehetünk. Hozzáteszi, hogy ennél már csak a kutatók közötti diszkusszió lehetne meggyőzőbb – ezzel talán meg is fogalmazva azt a célt, amelyet a DOSz KMO további, soron következő kötetei tűzhetnek ki maguk elé. Osztom a professzor úr véleményét: ne legyünk telhetetlenek! Mindazonáltal remélem, évek múltán olyan tartalmas sorozattal válik a DOSz KMO-nak köszönhetően a kommunikációkutatói szféra gazdagabbá, amely méltó folytatása lesz az első kötetnek. (András Hanga, szerk.: *Kommunikációs terek*. Budapest & Nagyvárad: DOSz & PARTIUM & ÚMK, 2015, ISBN: 9786158004473)

Gion Zsófia diplomáját kommunikáció- és médiatudomány-szakon a Budapesti Corvinus Egyetemen szerezte, jelenleg ugyanitt a Társadalmi Kommunikáció Doktori Iskola hallgatója. A szemiotikai szövegten kommunikációs lehetőségeit kutatja.